

ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

БІЛИК Ольга Володимирівна

УДК 338.439.5:339.562:658.821

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ПРОДУКЦІЇ АПК УКРАЇНИ НА ЗОВНІШНІХ РИНКАХ**

08.00.03 – економіка та управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Вінниця – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Білоцерківському національному аграрному університеті Міністерства аграрної політики України.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Калетнік Григорій Миколайович,
Вінницький національний аграрний університет,
професор кафедри менеджменту альтернативних
джерел енергії, ректор.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Мороз Олег Васильович,
Вінницький національний аграрний університет,
директор Навчально-наукового інституту аграрної
економіки

кандидат економічних наук, доцент
Пітель Ніна Якимівна,
Уманський національний університет садівництва,
доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної
діяльності.

Захист відбудеться «21» січня 2011 р. о __ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 05.854.03 у Вінницькому національному аграрному університеті за адресою: 21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, аудиторія 2220.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Вінницького національного аграрного університету за адресою: 21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, аудиторія 3214.

Автореферат розісланий « 20 » грудня 2010 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

Г.О. Пчелянська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В сучасних умовах посилення глобалізації світових господарських зв'язків питання забезпечення конкурентоспроможності продукції АПК у сфері зовнішньої торгівлі належить до пріоритетних завдань національного економічного розвитку. Наявний економічний і агропромисловий потенціал України та сприятливі природно-кліматичні умови дозволяють не лише повною мірою насичувати внутрішній ринок вітчизняною продукцією, але й успішно проникати на зарубіжні ринки, що дозволяє прогнозувати ефективний розвиток експортної діяльності і посилення ролі країни у міжнародній торгівлі. Однак обсяги, а особливо структура зовнішньої торгівлі свідчать про те, що експортний потенціал вітчизняного АПК реалізується далеко не повністю. Актуальність вирішення цієї проблеми особливо посилюється у зв'язку із зростанням відкритості національної економіки та загостренням конкуренції на світових агропродовольчих ринках після вступу України до СОТ.

Теоретичні основи конкуренції та конкурентоспроможності викладені в фундаментальних працях зарубіжних учених: І. Ансоффа, С. Брю, Ф. Котлера, Дж. Кейнса, К. Макконелла, М. Портера, Дж. Робінсона, Д. Рікардо, П. Самуельсона, А. Сміта, Й. Шумпетера. Також значними є напрацювання російських науковців: Г. Азоева, Ю. Коробкова, Л. Раменського, Р. Фатхутдінова. Особливостям розвитку зовнішньої торгівлі агропродовольчою продукцією присвячені дослідження вітчизняних учених В. Бойка, Ю. Білика, В. Власова, В. Галушка, В. Губенка, Г. Калетніка, С. Кваші, А. Кандиби, І. Кобути, О. Луки, О. Мороза, Н. Пітель, А. Фесини, О. Шубравської та ін.

Водночас вступ України до СОТ та посилення негативних наслідків світової фінансової кризи створюють нові обмеження та загрози щодо розвитку зовнішньої торгівлі продукцією вітчизняного АПК, що зумовлює необхідність проведення подальших наукових досліджень. Потребують уточнення і деталізації з урахуванням умов зовнішнього та внутрішнього середовища питання визначення пріоритетних напрямів розвитку експорту та імпорту продукції АПК; визначення її конкурентоспроможності, потенціалу у сфері зовнішньої торгівлі; обґрунтування стратегічних напрямів забезпечення зовнішньоторговельної конкурентоспроможності АПК.

Актуальність та вагоме практичне значення зазначених проблем зумовили вибір теми дисертаційного дослідження, його мету і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є складовою частиною бюджетних наукових тем Білоцерківського національного аграрного університету “Формування механізму запобігання втратам АПК в умовах функціонування вільної економічної зони: „ЄС – Україна” (номер державної реєстрації 0106U009620) та “Аналіз конкурентоспроможності продукції АПК на світових ринках (з аналізом світових ринків)” (номер державної реєстрації 0107U005802). У межах цих тем автором виконано комплексну оцінку конкурентоспроможності

продукції АПК на світових ринках та обґрунтовано пріоритетні напрями посилення її конкурентних переваг.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є удосконалення теоретичних і методичних засад підвищення рівня конкурентоспроможності продукції АПК у сфері зовнішньої торгівлі та розробка рекомендацій щодо посилення позицій аграрного сектору економіки України на зовнішніх ринках.

Відповідно до поставленої мети визначено наступні завдання дослідження:

- узагальнити економічну сутність формування конкурентного середовища та його прояву у зовнішньоторговельній діяльності в сучасних умовах;

- систематизувати методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності та ідентифікувати фактори, що впливають на рівень конкурентоспроможності продукції АПК у сфері зовнішньої торгівлі;

- визначити тенденції розвитку експортно-імпортних операцій з агропродовольчою продукцією в Україні та розробити модель комплексної оцінки потенційної конкурентоспроможності експорту продукції АПК;

- оцінити міжнародну конкурентоспроможність окремих видів вітчизняної агропродовольчої продукції на світовому ринку та обґрунтувати пріоритетні напрями посилення її порівняльних переваг;

- проаналізувати розвиток зовнішньоекономічної діяльності Київського регіону, визначити фактори впливу на конкурентне середовище у сфері зовнішньої торгівлі продукцією АПК та ймовірні загрози для вітчизняних виробників і споживачів;

- обґрунтувати резерви підвищення зовнішньоекономічної конкурентоспроможності агропродовольчих товарів;

- запропонувати напрями удосконалення географічної структури регіонального експорту агропродовольчої продукції з урахуванням її конкурентних переваг на світових ринках;

- розробити рекомендації в контексті удосконалення елементів інфраструктурного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності АПК.

Об'єктом дослідження є зовнішньоторговельна діяльність АПК в умовах глобалізації, фактори, процеси та явища, які забезпечують його конкурентоспроможність.

Предметом дослідження є теоретичні, організаційно-методичні і прикладні аспекти забезпечення конкурентоспроможності агропродовольчої продукції у сфері зовнішньої торгівлі.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених у роботі завдань у процесі дисертаційного дослідження було використано такі методи: *монографічний* (при визначенні теоретичних засад конкуренції в зовнішньоекономічній діяльності та напрямів дослідження конкурентоспроможності АПК); *абстрагування* (для виявлення і класифікації факторів, що впливають на конкурентоспроможність АПК у сфері зовнішньої торгівлі); *економіко-статистичний* (для узагальнення стану та тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі агропродовольчою продукцією); *групування* (для

аналізу географічної структури зовнішньої торгівлі); *рейтингово-економічного аналізу* (при визначенні оптимальної товарної структури експорту); *кореляційно-регресійний аналіз* (під час визначення ступеня впливу окремих факторів на конкурентоспроможність експорту); *регіонального галузевосекторного аналізу* (при удосконаленні географічної структури експорту АПК Київського регіону); *експертних оцінок* (для аналізу впливу чинників на інтенсивність конкурентного середовища в зовнішній торгівлі); а також *графічний, порівняння, кількісного та якісного аналізу*.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативно-правові акти України щодо регулювання зовнішньоекономічної діяльності, інформація Державного комітету статистики України, дані Міністерства аграрної політики України, інформація Головного управління статистики у Київській області, інформаційні матеріали СОТ, Продовольчої та сільськогосподарської організації (ФАО), а також матеріали досліджень, опублікованих у періодичних виданнях та розміщених у мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:

вперше:

– запропоновано підхід до оптимізації товарно-географічної структури зовнішньоторговельних поставок продукції АПК з урахуванням її конкурентних переваг на окремих зарубіжних ринках, що сприятиме раціональному використанню експортного потенціалу та зниженню і нейтралізації ризиків зовнішньоекономічної діяльності;

удосконалено:

– методичні підходи до оцінки потенційної конкурентоспроможності експорту основних груп агропродовольчої продукції на основі рейтингової оцінки ключових показників зовнішньоторговельної діяльності, що дозволяє обґрунтувати їх конкурентні позиції при виході на зовнішній ринок;

– інфраструктурне забезпечення зовнішньоекономічної діяльності АПК, а саме: обґрунтовано доцільність створення трирівневої інформаційно-консультаційної служби, яка буде враховувати проблеми зовнішньої торгівлі регіону та формування галузевих союзів, які посилять позиції сільськогосподарських товаровиробників і сприятимуть їх виходу на зовнішній ринок;

набули подальшого розвитку:

– систематизація факторів і визначення ступеня їх впливу на конкурентне середовище у сфері зовнішньої торгівлі продукцією АПК та окреслення ймовірних загроз для вітчизняних виробників та споживачів;

– наукове обґрунтування резервів підвищення зовнішньоекономічної конкурентоспроможності продукції АПК на основі використання індексів відносних торговельних переваг, виявлення кількісного впливу зміни рівня фізичного обсягу експорту товарів, їх ціни та обсягу й ціни імпорту, а також внутрішніх резервів підвищення конкурентоспроможності агропродовольчої продукції.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання запропонованої моделі для оцінки зовнішньоторговельної

конкуреноспроможності агропродовольчої продукції та оптимізації товарно-географічної структури зовнішньоторговельних поставок продукції АПК.

Результати наукових досліджень щодо забезпечення конкуреноспроможності агропродовольчої продукції у сфері зовнішньої торгівлі були прийняті до впровадження Головним управління агропромислового розвитку Київської обласної державної адміністрації (довідка № 02-07-1/2842 від 6.10.2010р.) та Управлінням агропромислового розвитку Білоцерківської райдержадміністрації (довідка № 01-10-327 від 6.10.2010р.).

Основні теоретичні та методичні результати дисертаційного дослідження використовувались у навчальному процесі Білоцерківського національного аграрного університету при викладанні дисциплін "Менеджмент ЗЕД" та "Аналіз ЗЕД" (довідка № 01-12/1031 від 9.10.2010р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійного наукового дослідження. Опубліковані за результатами роботи наукові праці містять положення, висновки та пропозиції, що належать здобувачу і відображають його внесок у розвиток аграрної науки.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження, викладені у дисертаційній роботі, були оприлюднені й обговорені на таких міжнародних та державних науково-практичних конференціях: „Глобальні і національні проблеми в аграрній економіці України” (м. Луганськ, 18–20 травня 2004р.), „Економічні проблеми сільськогосподарського виробництва в контексті забезпечення продовольчої безпеки держави” (м. Кам’янець-Подільський, 18–19 травня 2006р.), “Аграрний форум – 2006” (м. Суми, 25–29 вересня 2006р.), “Стратегічна реструктуризація регіональної економіки та соціальної сфери” (м. Вінниця, 30 листопада 2006 р.), “Ефективність використання ресурсного потенціалу в умовах сталого розвитку сільського господарства” (м. Харків, 1–2 березня 2007 р.), “Ринкова трансформація економіки АПК” (м. Харків, 27–28 листопада 2007 р.), “Україна и мировое сообщество: теория и практика хозяйствования”, (м. Сімферополь, 31 жовтня – 1 листопада 2008 р.), “Наукові пошуки молоді у третьому тисячолітті” (м. Біла Церква, 14 травня 2009 р.), “Аграрна наука – виробництву АПК”(м. Біла Церква, 23–25 січня 2010 р.)

Публікації. За темою дисертації опубліковано 18 наукових праць загальним обсягом 4,42 друк. арк., із них 12 одноосібних статей у фахових виданнях обсягом 3,82 друк. арк., і 6 тез доповідей у матеріалах конференцій обсягом 0,6 друк. арк.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації 241 сторінка, з них основного тексту – 186 сторінок. Робота проілюстрована 31 таблицею (на 19 сторінках), 29 рисунками (на 14 сторінках) і має 6 додатків, розміщених на 43 сторінках. Список використаних джерел включає 160 найменувань на 11 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади розвитку конкуренції та формування конкурентоспроможності АПК у сфері зовнішньої торгівлі» розкрито економічну сутність конкуренції та особливості її прояву в зовнішньоекономічній діяльності, обґрунтовано методичні засади дослідження, чинники та складові конкурентоспроможності продукції АПК у сфері зовнішньої торгівлі.

Дослідженням встановлено, що конкуренція у зовнішньоекономічній діяльності існує у площині поєднання статичних і динамічних концепцій та може одночасно розглядатися з позиції існування явища або процесу. Особливістю зовнішньоекономічної конкуренції є її функціонування у специфічному конкурентному середовищі, яке складається із певних економічних, законодавчих, політичних і соціокультурних аспектів, що принципово вірізняють його з-поміж внутрішніх ринків окремих країн.

Аналіз теоретичних підходів до визначення категорії «конкурентоспроможність» виявив існування різних поглядів у трактуванні, які варіюють від широких, що претендують на роль універсальних, до вузьких, націлених на кон-кретний об'єкт дослідження. Конкурентоспроможність товару, галузі, виробництва, підприємства, експорту та країни в цілому має свої особливості та специфіку прояву. Тому при визначенні та оцінці конкурентоспроможності необхідно враховувати її об'єкти та притаманні їм характерні риси.

Поняття «конкурентоспроможність» і «конкурентні переваги» характеризують вітчизняний АПК у сфері зовнішньої торгівлі як з боку його діяльності (конкурентні переваги), так і з боку результативності цієї діяльності (конкурентоспроможність). При цьому має місце причинно-наслідковий зв'язок між цими конкурентними характеристиками, який визначає конкурентоспроможність як результат реалізації конкурентних переваг. На відміну від провідних країн світу, для яких джерела конкурентних переваг є досить різноманітними, в Україні формування цих переваг ґрунтується в основному на факторних (ресурсних) умовах.

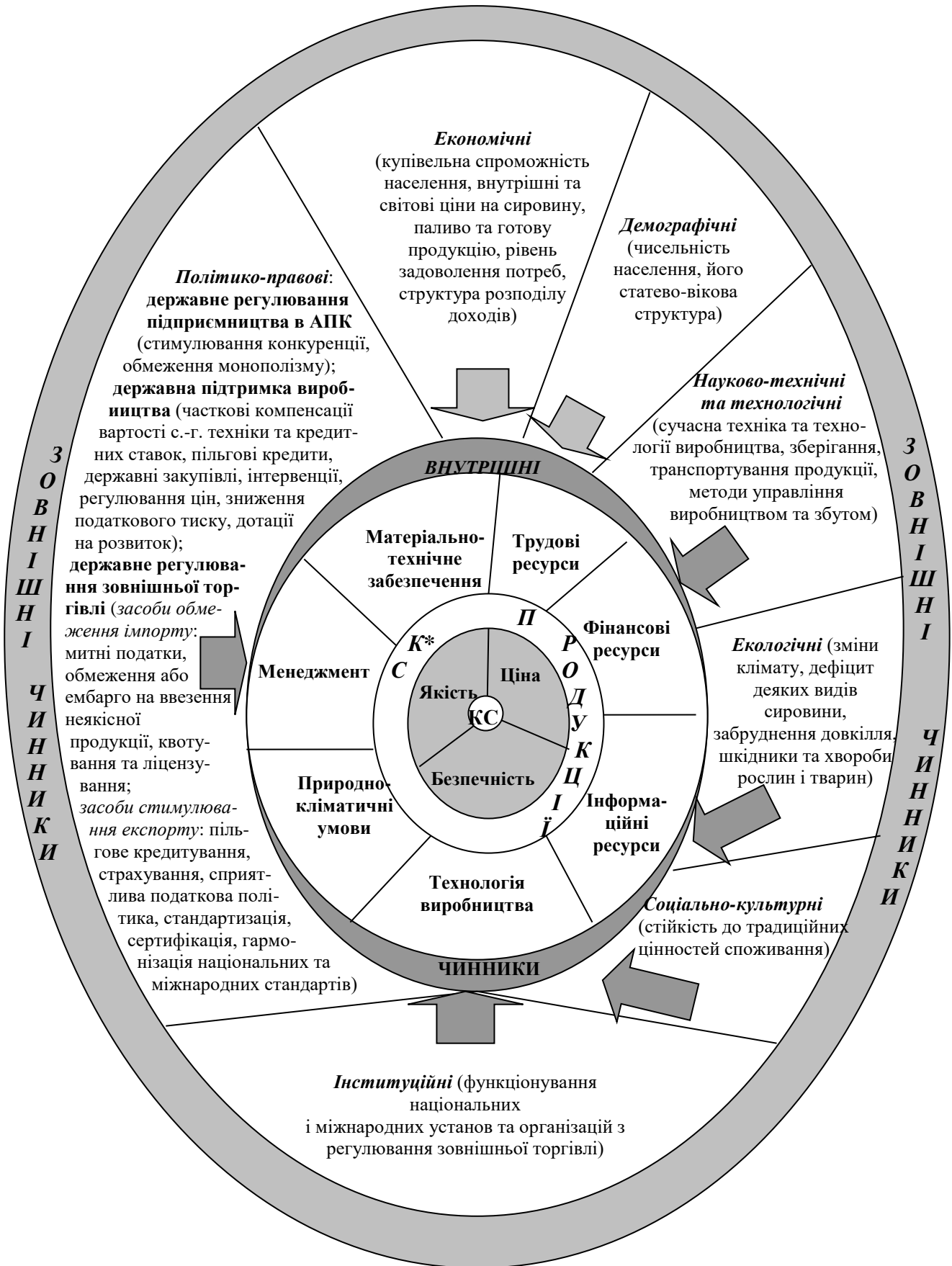
Конкурентоспроможність продукції АПК у сфері зовнішньої торгівлі визначають зовнішні і внутрішні чинники (рис.1). Дія цієї сукупності чинників повинна мати своїм наслідком позитивну динаміку випуску продукції, зайнятості та факторних доходів, а також зміцнення позицій вітчизняного агропромислового комплексу на світовому ринку. Сукупність внутрішніх та зовнішніх чинників формування конкурентоспроможності продукції вітчизняного АПК визначається нами через фактори якості продукції, безпечності споживання та ціноутворення.

Дослідження методологічних підходів до оцінки конкурентоспроможності вказало на відсутність єдиної загальноприйнятої концепції вимірювання, яка змогла б урахувати всю багатогранність її аспектів. Розглядаючи теорію конкуренції товару, підприємства, галузі, виробництва, експорту та країни, слід

відзначити, що їх спільною характеристикою виступає властивість досягнення кращої позиції відносно конкурентів у різних формах прояву конкуренції. Зазначимо, що на кожному рівні конкурентоспроможність характеризується різними індикаторами.

Встановлено, що для оцінки зовнішньоторговельної конкурентоспроможності агропродовольчої продукції доцільно використовувати показники, які базуються на абсолютних величинах (обсяги експорту та імпорту, зовнішньоторговельний оборот та сальдо, товарна та географічна структура, експортно-імпортні ціни), та показники, розрахунок яких ґрунтується на порівнянні (індекс фактичних порівняльних переваг певної країни по конкретній товарній групі, індекс виявленої порівняльної переваги, індекс відносної експортної конкурентоспроможності, індекс відносних торговельних переваг).

*КС – конкурентоспроможність

Рис. 1. Чинники та складові конкурентоспроможності агропродовольчої продукції у сфері зовнішньої торгівлі

Практичний досвід функціонування численних суб'єктів господарювання доводить, що ринковий механізм не спроможний самотійно подолати протиріччя, характерні для його конкурентної складової. Вони можуть бути усунені при зовнішньому впливові на ринок, що здійснюється головним чином державою, а також іншими організаціями, в тому числі і міжнародними.

У другому розділі «Сучасний стан здійснення зовнішньоторговельної діяльності АПК України» розглянуто стан та тенденції розвитку експорту й імпорту продукції АПК України, оцінено її конкурентоспроможність у сфері зовнішньої торгівлі, встановлено місце окремих видів вітчизняної агропродовольчої продукції на світовому ринку, визначено фактори впливу на конкурентне середовище у сфері зовнішньої торгівлі продукцією АПК та ймовірні загрози для вітчизняних виробників та споживачів.

Дослідженням підтверджено, що продукція АПК традиційно займає вагомe місце у формуванні експортного потенціалу України, причому, починаючи з 2000 р., намітилася стійка тенденція до зростання агропродовольчого експорту. Слід зазначити, що впродовж останніх років частка продукції АПК в середньому становила 14,65 % у загальній структурі експорту України, посідаючи друге місце після металургійної продукції.

Товарна структура експорту агропродовольчої продукції вказує на значну залежність України від збуту на зовнішніх ринках окремих видів продукції. Так, аналіз експортного асортименту продукції АПК свідчить, що найбільша частка у загальному його обсязі у 2000–2009 рр. припадала на продукцію рослинного походження – 37,21%; експорт продукції тваринництва був майже утричі менше – 12,40 %. Особливе місце у структурі експорту займають зернові злаки (24,98 %), жири рослинного і тваринного походження (17,76 %), молокопродукти (8,53 %), насіння олійних культур (8,27 %), алкогольні і безалкогольні напої (6,31 %), залишки та відходи харчових продуктів (4,0%), м'ясо та субпродукти (3,34 %). Вищеперераховані товарні групи у середньому за 2000–2009 рр. в сумі становлять 73,19 % від усього експорту агропродовольчої продукції з України.

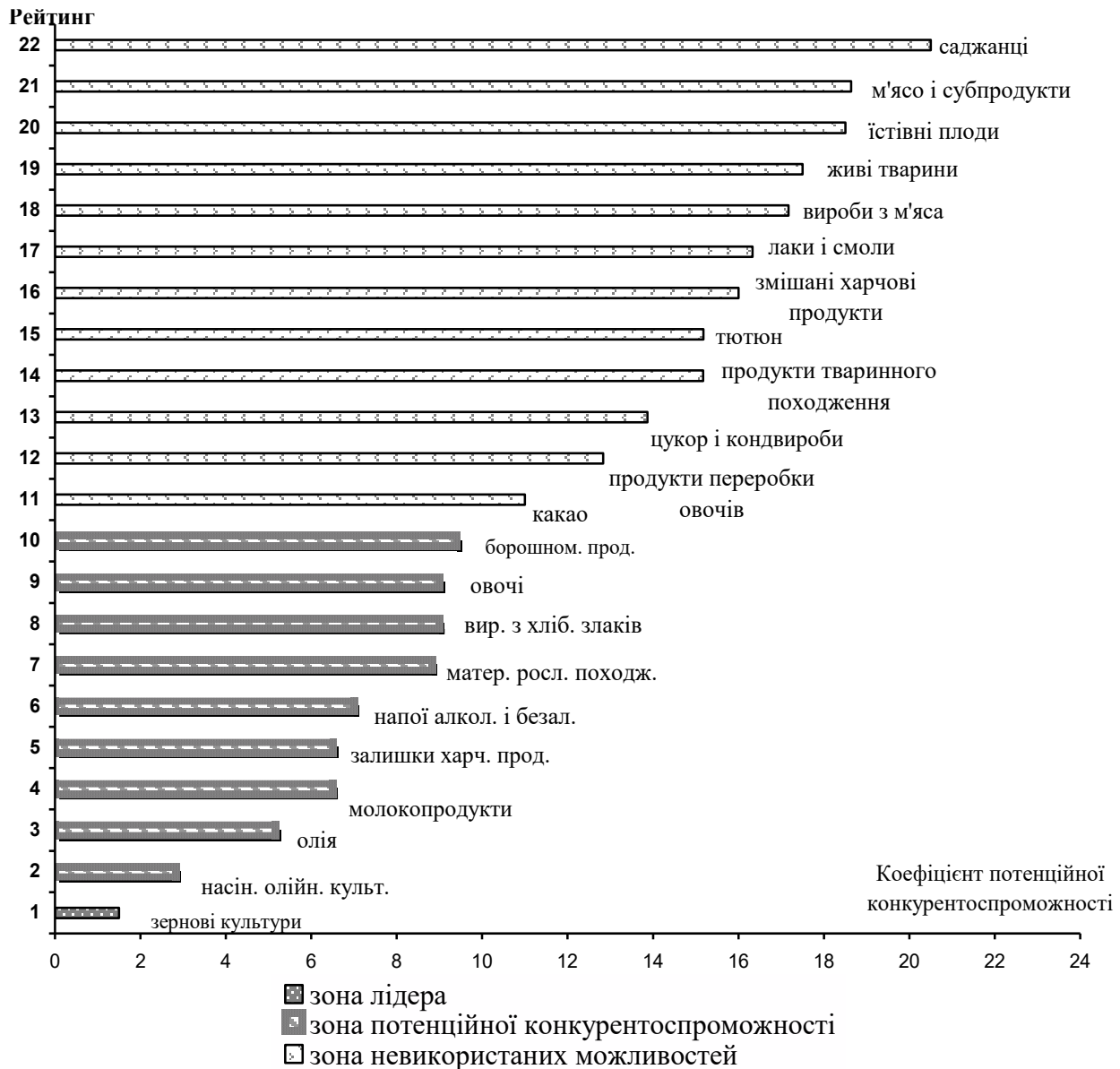
Частка імпорту продукції сільського господарства і харчової промисловості у загальних обсягах українського імпорту за 1997–2009 рр. становила в середньому 7,95 %, коливаючись від найменшого значення 5,24 % у 1997 р. до най-

більшого 10,86 % – у 2009 р. Упродовж досліджуваного періоду спостерігається стійке перевищення обсягів експорту продукції АПК над її імпортом.

В роботі визначено, що вітчизняний агропродовольчий комплекс суттєво залежить від зовнішніх факторів і достатньо інтегрований у систему світового господарювання. Про це свідчать результати зовнішньоекономічної діяльності вітчизняного АПК у кризових умовах. Так, за 2009 р. порівняно з минулим роком, зовнішньоторговельний обіг сільськогосподарської продукції зменшився на 15,9 %, експорт – знизився на 9,3 %, імпорт – на 25,7 %. Зазначимо, що збереження позитивного сальдо сільськогосподарської продукції у 2009р. стало можливим, головним чином, за рахунок зовнішньоекономічних

операцій із зерновими культурами (36,4%), а також за рахунок стабільно високих обсягів експорту олії та насіння олійних культур (17,9 % та 10,2 % відповідно).

З метою обґрунтування конкурентних позицій продукції АПК України при виході на зовнішній ринок у рамках дисертаційного дослідження було розроблено і запропоновано модель комплексного оцінювання конкурентоспроможності експорту агропродовольчої продукції на основі рейтингової оцінки ключових показників зовнішньоторговельної діяльності (експортної спеціалізації, обсягів експорту та імпорту в натуральному виразі, зовнішньоторговельного сальдо, експортних та імпортних цін, умов торгівлі, індексу виявленої порівняльної переваги). Проведені розрахунки свідчать про те, що абсолютним лідером у конкурентному середовищі у сфері зовнішньої торгівлі продукцією вітчизняного АПК є зернові культури. Зона потенційної конкурентоспроможності представлена насінням олійних культур, олією, молоком і молочною продукцією, алкогольними та безалкогольними напоями, матеріалами рослинного походження та виробами з хлібних злаків, решта товарних груп знаходяться у зоні невикористаних можливостей (рис. 2).

Рис. 2. Позичування продукції АПК у зовнішньому конкурентному середовищі

Розрахунок показників міжнародної конкурентоспроможності також доводить, що у зовнішній торгівлі окремими видами продукції АПК Україна входить до десятки світових лідерів. Зокрема, такі товарні групи вітчизняного експорту як пшениця, насіння соняшнику та соняшникова олія демонструють наявність значних порівняльних переваг на світовому агропродовольчому ринку.

Встановлено, що агропродовольчі товари традиційно посідають також вагоме місце у формуванні експортного потенціалу Київської області (табл.1). Для структури зовнішньої торгівлі продукцією регіонального АПК притаманна стала тенденція: в експорті стабільно переважає сільськогосподарська продукція (в середньому за досліджуваний період 58,83 %), а в імпорті – продукція харчової промисловості (70,75 %). Причому за останні роки імпорتنі надход-

ження продукції харчової промисловості суттєво перевищують її експорт, що призводить до негативного сальдо.

Таблиця 1

Зовнішня торгівля агропродовольчою продукцією Київської області в 2002 – 2009 рр.

Показник	Рік							У середньому	Відхилення, разів (+/-)
	2002	2004	2005	2006	2007	2008	2009		
<i>Усього по Київській області продукції АПК, млн дол. США</i>									
Експорт	50,9	113,8	89,3	111,7	184,5	254,1	502,2	126,6	+9,9
Імпорт	81,7	130,2	197,2	232,4	305,6	415,5	311,2	212,9	+3,8
ЗТО	132,6	244	286,5	344,1	490,1	669,6	813,4	339,6	+6,1
Сальдо	-30,8	-16,4	-107,9	-120,7	-121,1	-161,4	191,1	-86,3	+6,2
<i>Частка продукції АПК у загальному обсязі зовнішньої торгівлі регіону, %</i>									
Експорт	17,0	23,5	18,0	19,3	24,6	26,9	48,1	22,8	-
Імпорт	17,6	9,6	12,7	11,7	11,8	12,0	14,3	12,4	-
<i>Частка продукції АПК регіону у загальнодержавному обсязі зовнішньої торгівлі АПК, %</i>									
Експорт	2,1	3,0	1,9	2,2	2,7	2,3	5,3	2,4	-
Імпорт	7,3	6,3	6,9	6,9	7,0	6,2	6,3	6,5	-
<i>Усього по Київській області продукції сільського господарства, млн дол. США</i>									
Експорт	35,7	62,4	45,1	61,1	115,8	170,8	251,9	74,5	+7,1
Імпорт	21,9	31,3	64,6	60,2	77,3	145,4	117,7	62,3	+5,4
ЗТО	57,6	93,7	109,7	121,3	193,1	316,2	369,5	136,8	+6,4
Сальдо	+13,8	+31,1	-19,5	+0,9	+38,5	25,5	134,2	12,2	+9,7
<i>Частка продукції сільського господарства у загальному обсязі зовнішньої торгівлі АПК регіону, %</i>									
Експорт	70,1	54,8	50,5	54,7	62,6	67,2	50,2	58,8	-
Імпорт	26,8	24,0	32,8	25,9	25,3	35,0	37,8	29,2	-
<i>Усього по Київській області продукції харчової промисловості, млн дол. США</i>									
Експорт	15,2	51,4	44,2	50,6	69,1	83,3	250,4	52,1	+16,5
Імпорт	59,8	98,9	132,6	172,2	228,4	270,1	193,5	150,7	+3,2
ЗТО	75	150,3	176,8	222,8	297,4	353,4	443,9	202,8	+5,9
Сальдо	-44,6	-47,5	-88,4	-121,6	-159,3	-186,9	56,9	-98,6	-1,27
<i>Частка харчової промисловості у загальному обсязі зовнішньої торгівлі АПК регіону, %</i>									
Експорт	29,9	45,2	49,5	45,3	37,4	32,8	49,8	41,2	-
Імпорт	73,2	76,0	67,2	74,1	74,7	65,0	62,2	70,8	-

Урахування сучасних умов і тенденцій розвитку зовнішньоекономічної діяльності регіону та їх екстраполювання дозволили передбачити, що у 2015 р. експорт агропродовольчих товарів збільшиться порівняно з 2009 р. у 1,4 раза і становитиме 638,31 млн дол., а імпорт зросте у 1,8 раза і дорівнюватиме 652,08 млн дол. відповідно. Це, в свою чергу, призведе до збереження негативного сальдо, що вказує на необхідність оперативного втручання в зовнішньо-економічну діяльність регіону з метою раціоналізації структури експорту і нарощування його обсягів.

У процесі дослідження було визначено фактори впливу на конкурентне середовище у сфері зовнішньої торгівлі продукцією АПК та ймовірні загрози для вітчизняних виробників та споживачів. Для виявлення розміру впливу

кожного фактора на інтенсивність конкурентного середовища у сфері зовнішньої торгівлі агропродовольчою продукцією було використано метод експертних оцінок, у результаті чого встановлено, що дуже високий ступінь впливу справляють: наявність товарної пропозиції, характеристики експортерів та політична ситуація; високий ступінь впливу відповідно – законодавчо-нормативне забезпечення ЗЕД та вплив імпортерів; помірний вплив – адміністративні обмеження експорту. Тому основні завдання державної політики щодо формування конкурентного середовища у сфері зовнішньої торгівлі агропродовольчою продукцією мають бути спрямовані на створення сприятливих умов для розширення внутрішнього виробництва, захисту внутрішнього ринку від недобросовісної іноземної конкуренції, удосконалення законодавчо-нормативного забезпечення ЗЕД та стабілізацію політичної ситуації в державі.

У третьому розділі **«Стратегічні напрями забезпечення конкурентоспроможності АПК у сфері зовнішньої торгівлі»** виявлено основні резерви підвищення зовнішньоекономічної конкурентоспроможності агропродовольчої продукції, обґрунтовано напрями формування та раціонального використання експортного потенціалу продукції АПК Київського регіону із урахуванням її конкурентних переваг на світових ринках, визначено шляхи удосконалення інфраструктурного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності АПК.

Доведено, що основні резерви зовнішньоекономічної конкурентоспроможності продукції агропромислового комплексу сконцентровано як у виробничій діяльності, так і у сфері зовнішньої торгівлі окремих регіонів України. При цьому вагомим чинником стабілізації та підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва виступає експорт. За результатами аналізу найвищі порівняльні переваги серед центральних областей України у зовнішній торгівлі агропродовольчою продукцією мають Вінницька та Черкаська області, зокрема у зовнішній торгівлі продуктами рослинного походження, жирами та олією, продукцією харчової промисловості. Водночас, у торгівлі продукцією тваринного походження переваги мають Хмельницька та Сумська області.

Результати дослідження свідчать, що продукція харчової промисловості, яка експортується з Київської області, є більш конкурентоспроможною, ніж продукція сільського господарства. Зазначимо, що у 2005–2009 рр. м'ясо птиці стабільно мало найвищі конкурентні переваги, які дещо коливалися в розрізі часового періоду. Впродовж досліджуваного періоду, окрім 2009 р., конкурентоспроможною була олія соняшникова. Готові та консервовані продукти з м'яса набули позитивного рівня конкурентоспроможності у 2008 та 2009 рр., тоді як у 2007 р. ці товари характеризувалися нижчою конкурентоспроможністю. Позитивним моментом є відновлення Київським регіоном у 2009 р. конкурентних переваг при експорті ячменю, хлібобулочних виробів та кондитерських виробів з цукру. Однак сири та молокопродукти, пшениця та кукурудза демонстрували відсутність конкурентних переваг.

Розв'язання економіко-математичної задачі щодо визначення впливу окремих факторів на зовнішньоекономічну конкурентоспроможність агропродовольчої продукції Київського регіону засвідчило, що резерви її підвищення найбільшою мірою залежать від експортних цін та пов'язані із удосконаленням структури експортно-імпортних поставок. Внутрішні ж резерви підвищення конкурентоспроможності українських сільськогосподарських товарів ґрунтуються на специфічних особливостях функціонування галузей агропромислового комплексу на зовнішньому та внутрішньому ринках, їх ролі в забезпеченні продовольчої безпеки країни та формуванні експортного потенціалу.

Встановлено, що напрями раціоналізації експорту агропродовольчої продукції регіонального АПК обумовлюються природно-кліматичними умовами області, необхідністю забезпечення продовольчої безпеки, уникнення не вигідного і необґрунтованого імпорту, експортної конкурентоспроможності агро-продовольчої продукції та її торговельних переваг, паритетності у зовнішньо-економічних відносинах з іншими країнами, а також уникненні диверсифікаційного ризику.

Нами обґрунтовано товарно-географічну структуру експорту продукції АПК з урахуванням її конкурентних переваг на окремих світових ринках. Так, у регіональній зовнішньоторговельній політиці відносно Російської Федерації доцільно розширювати та стабілізувати експорт продуктів переробки овочів і плодів, молокопродуктів та виробів із хлібних злаків, водночас скорочуючи постачання какао і продуктів з нього, алкогольних і безалкогольних напоїв, цукру та виробів з м'яса. Вважаємо, що в умовах непередбачуваності дій російського уряду та підвищення рівня самозабезпеченості цієї країни, однією із умов присутності вітчизняної агропродовольчої продукції на цьому ринку є підвищення її якості та безпеки споживання. Щодо Франції, то доцільно раціоналізувати експорт через розширення обсягів постачання жирів і олій при одночасному скороченні експорту алкогольних напоїв. Встановлено, що обсяги експорту до Німеччини є незначними, однак їх нарощування можливе за рахунок збільшення експорту продукції борошномельно-круп'яної промисловості, продуктів переробки овочів і плодів, алкогольних і безалкогольних напоїв. При цьому необхідно скорочувати експорт жирів та олій, переорієнтовуючи його на Францію. Щодо Нідерландів, то тут вигідно стабілізувати експорт їстівних плодів і жирів та олій, а скорочувати – експортні поставки насіння олійних культур і продуктів із зернових культур. До Угорщини доцільно експортувати продукти переробки овочів і плодів та продукти тваринного походження, а продукти із зернових культур та різні харчові продукти переорієнтовувати на більш привабливі ринки. Раціоналізація товарної структури експорту до Білорусії може бути досягнута через розширення поставок зернових культур.

Основними пріоритетними заходами щодо розвитку зовнішньоторговельної інфраструктури АПК досліджуваного регіону є:

удосконалення інформаційного та консультаційного забезпечення діяльності виробників сільгосппродукції; підтримка розвитку сільськогосподарських збутових кооперативів; створення системи протекціонізму регіональних виробників-експортерів продукції АПК.

Важливим елементом інфраструктурного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності регіонального АПК є його інформаційно-консультаційне обслуговування. Доведено, що доцільно сформувати інформаційно-консультаційну службу, яка враховуватиме проблеми зовнішньої торгівлі регіону і включатиме в своїй структурі три рівні: державний, регіональний та районний.

Встановлено, що інформаційно-консультаційне забезпечення ЗЕД на державному рівні здійснюється через Департамент аграрної освіти, науки та дорадництва при Міністерстві аграрної політики України та Раду експортерів, створену при Міністерстві економіки. Проте неефективна координація діяльності між ними та їх орієнтація на країну в цілому ускладнює вихід регіональних підприємств на світовий ринок та потребує створення відповідної структури на регіональному рівні. Тому на регіональному рівні доцільно створити обласний консультаційний центр, основним завданням якого має стати управління, координація та організація взаємодії суб'єктів зовнішньої торгівлі на основі використання інформаційних та маркетингових ресурсів. Функціями обласного консультаційного центру відносно координації експорту буде: надання інформації регіональним експортерам щодо специфіки роботи в різних країнах світу; збирання, аналіз і прогнозування кон'юнктури та тенденцій розвитку зарубіжних ринків, на яких працюють регіональні експортери; організація підготовки фахівців у сфері зовнішньої торгівлі; створення організаційно-інформаційної системи «Експортна картка Київської області» та розміщення її в мережі Інтернету.

Районний рівень доцільно формувати на базі районного управління агропромислового розвитку у складі 1–2 осіб. Вони виконуватимуть такі завдання: формуватимуть та систематично оновлюватимуть інформацію в галузі нормативно-правового регулювання ЗЕД, міжнародних вимог щодо якості та безпечності агропродовольчої продукції, митного оформлення, даних про міжнародні виставки та ярмарки, стан і кон'юнктуру окремих зарубіжних ринків продукції, досвід і практику їх регулювання, інформацію про СОТ, Інтернет-посилання на сайти іноземних держав, що стосуються зовнішньої торгівлі товарами АПК.

Одним із напрямів активізації зовнішньоекономічної діяльності є стимулювання розвитку вертикально інтегрованих систем збуту агропродовольчої продукції та горизонтальних маркетингових систем, які можуть бути представлені кооперативами, асоціаціями та галузевими союзами товаровиробників. Ураховуючи набутий досвід провідних країн світу, вважаємо за доцільне на районному рівні (мікрорівні) створювати асоціації агровиробників, на рівні області (мезорівні) – галузеві союзи, котрі посилять позиції товаровиробників

та сприятимуть їх виходу на зовнішній ринок. На рисунку 3 подано схему організації зернового союзу на рівні Київського регіону.

Рис. 3. Структура зернового союзу на регіональному рівні

Основою управління збутовою діяльністю такого союзу будуть результати маркетингових досліджень по просуванню і реалізації зерна не лише в регіоні, але і за його межами. Регіональний зерновий союз концентруватиме значні зусилля з раціоналізації товарних потоків зерна від багатьох учасників та здійснюватиме ефективну взаємодію з регіональними органами влади. Об'єднуватися на добровільних засадах зможуть районні асоціації виробників зерна, виробничі кооперативи та асоціації фермерських господарств. Зерновий союз матиме змогу укласти взаємовигідні для членів союзу контракти з елеваторами та зерносховищами, транспортними підприємствами, підприємствами по переробці зерна, а також із науково-дослідними установами з метою навчання і підвищення кваліфікації спеціалістів та організації маркетингових досліджень з вивчення кон'юнктури світового зернового ринку.

Забезпечити активізацію подальшого зростання і розвитку зовнішньої торгівлі продукцією АПК досліджуваного регіону можна за умови посилення державної підтримки виробництва агропродовольчої продукції та стимулювання експорту.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні висвітлено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення наукового завдання, що втілюється у системній розробці заходів щодо формування конкурентоспроможності продукції АПК у сфері зовнішньої торгівлі. Основні теоретичні, методичні і практичні результати дисертаційного дослідження полягають у наступному:

1. Узагальнено теоретичні положення щодо конкурентного середовища у сфері зовнішньої торгівлі, що дозволило виявити його ієрархічну структуру, до складу якої входять такі взаємопов'язані елементи, як конкуренція, конкурентні відносини, джерела конкурентних переваг та державне регулювання конкурентних процесів. Дослідження формування конкурентного середовища у сфері зовнішньої торгівлі АПК України показало, що основні суттєві риси конкуренції залишаються незмінними, у тому числі і в сфері зовнішньоекономічної діяльності.

2. Доведено, що існуючі підходи до визначення категорії конкурентоспроможності варіюють у межах від універсальних до вузьких, націлених на кон-кретний об'єкт дослідження. Запропоновано оцінювати конкурентоспроможність агропродовольчої продукції у сфері зовнішньої торгівлі на основі показників, що базуються на абсолютних величинах, та показників, розрахунок яких ґрунтується на порівнянні. Провідна роль у механізмі формування конкурентоспроможності продукції АПК у сфері зовнішньої торгівлі відводиться економічним показникам, які повинні об'єктивно відображати інтереси виробників і споживачів продукції.

3. Встановлено, що продукція АПК України традиційно займає вагомe місце у формуванні експортного потенціалу. Проведена в результаті дослідження оцінка потенційної конкурентоспроможності експорту агропродовольчої продукції за допомогою рейтингово-економічного підходу на основі оцінки ключових показників зовнішньоторговельної діяльності показала, що основні позиції агропродовольчих товарів-лідерів розмістилися у такій послідовності: зернові культури, насіння олійних культур, олія, молоко і молочна продукція, залишки та відходи харчових продуктів, алкогольні та безалкогольні напої, матеріали рослинного походження, вироби із хлібних злаків.

4. Дослідженням встановлено, що за обсягами експорту окремих видів агропродовольчої продукції Україна належить до світових лідерів. Зокрема, за підсумками 2007–2009 рр. Україна посідала сьоме місце у світі за обсягом експорту пшениці, входила до трійки головних експортерів насіння соняшнику та займала лідируючі позиції з експорту соняшникової олії та шроту. Аналіз

міжнародної конкурентоспроможності продукції вітчизняного АПК за рівнем фактичних порівняльних переваг підтверджує ці результати.

5. Доведено, що агропродовольчі товари займають вагоме місце і у формуванні експортного потенціалу Київської області. Визначено такі тенденції у структурі зовнішньої торгівлі продукцією регіонального АПК: в експорті стабільно переважає сільськогосподарська продукція, в імпорті – продукція харчової промисловості. Негативним є те, що за останні роки імпорتنі надходження продукції харчової промисловості суттєво перебільшують її експорт, що призводить до від’ємного сальдо.

У процесі моніторингу було визначено фактори впливу на конкурентне середовище у сфері зовнішньої торгівлі продукцією АПК досліджуваного регіону та ймовірні загрози для вітчизняних виробників та споживачів. Доведено, що на інтенсивність конкурентного середовища у сфері зовнішньої торгівлі продукцією АПК, за даними експертних оцінок, найбільш істотний вплив справляють такі фактори як політична ситуація, наявність товарної пропозиції та характеристики експортерів; високий вплив чинять законодавчо-нормативне забезпечення ЗЕД та діяльність імпортерів; адміністративні обмеження експорту – впливають помірно.

6. Встановлено, що основні резерви зовнішньоекономічної конкурентоспроможності продукції агропромислового комплексу сконцентровано як у виробничій діяльності, так і у сфері зовнішньої торгівлі окремих регіонів України. Розв’язання економіко-математичної задачі щодо визначення впливу окремих факторів на зовнішньоекономічну конкурентоспроможність агропродовольчої продукції регіону показало, що резерви її зростання найбільшою мірою залежать від експортних цін та пов’язані з удосконаленням структури експортно-імпортних поставок. Внутрішні резерви підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції АПК ґрунтуються на специфічних особливостях функціонування галузей агропромислового комплексу на зовнішньому та внутрішньому ринках, рівнях забезпечення продовольчої безпеки країни та можливостей формування експортного потенціалу.

7. Обґрунтовано, що стратегічним пріоритетом Київського регіону є подальший розвиток зовнішньоторговельних відносин як з країнами СНД, які нині є основними споживачами агропродовольства регіону, так і з країнами ЄС. Водночас із орієнтацією на збереження ринків збуту доцільно диверсифікувати експортні та імпорتنі поставки через пошук та освоєння нових і перспективних ринків, якими наразі є країни Азії, Африки та Сходу. Основними критеріями розвитку чи звуження діяльності на окремих зовнішніх ринках мають стати показники економічної доцільності експорту та врахування допустимого ризику зовнішньоторговельних операцій.

8. Встановлено, що у сучасних умовах важливим напрямом удосконалення інфраструктурного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності АПК є створення інформаційно-консультативної служби, яка буде враховувати проблеми зовнішньої торгівлі регіону та включатиме в своїй структурі три рівні: державний, регіональний та районний. Доцільно також формувати за

ініціативою

агровиробників на районному рівні їх асоціації, а на рівні області – створювати галузеві союзи, котрі посилять позиції сільськогосподарських товаровиробників та сприятимуть їх виходу на зовнішній ринок.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Білик О.В. Шляхи підвищення конкурентоспроможності продукції АПК в період вступу України в СОТ / О. В. Білик // Збірник наукових праць Луганськ. нац. аграр. ун-ту.– Луганськ, 2004. – № 34 (46) – С. 33–37. – (Серія: „Економічні науки”).
2. Білик О.В. Оцінка конкурентної стратегії сільськогосподарських підприємств / О. В. Білик // Вісник ХНАУ: зб. наук. праць. – Харків, 2004. – Вип. 9. – С. 134–137. – (Серія: "Економіка АПК і природокористування").
3. Білик О.В. Методика розрахунку конкурентоспроможності продукції АПК України / О. В. Білик // Вісник Сумськ. нац. аграр. ун-ту. – Суми, 2006. – Вип. 3–4 (20–21). – С. 259–263. – (Серія: „Економіка та менеджмент”).
4. Білик О.В. Сучасний стан світового ринку насіння соняшнику та місце на ньому вітчизняного товаровиробника / О. В. Білик // Збірник наукових праць Подільськ. держ. агротех. ун-ту. – Кам'янець-Подільський, 2006. – Вип. 14, Т. 2. – С. 34–36.
5. Білик О.В. Управління конкурентоспроможністю зернового комплексу України на світовому ринку / О. В. Білик // Вісник Білоцерків. держ. аграр. ун-ту: зб. наук. праць. – Біла Церква, 2007. – Вип. 45. – С. 73–76.
6. Білик О.В. Стратегічна реструктуризація вітчизняного зернового комплексу в контексті вступу України до СОТ / О. В. Білик // Регіональна бізнес-економіка та управління. – Вінниця. – 2007. – № 2 (14). – С. 89–93.
7. Білик О.В. Вдосконалення товарної структури експорту як одного із факторів впливу на конкурентоспроможність АПК України / О. В. Білик // Вісник ХНАУ: зб. наук. праць. – Харків, 2007. – Вип. 5. – С. 42–47. – (Серія: "Економіка АПК і природокористування").
8. Білик О.В. Основні вектори інтеграції аграрного сектору України у світову економіку / О. В. Білик // Вісник Харків. нац. техн. ун-ту сільського господарства: Економічні науки. – Харків, 2007. – Вип. 63 – С. 151–156.
9. Білик О.В. Конкуренція на світовому ринку цукру та пристосування до неї вітчизняного товаровиробника / О. В. Білик // Вісник Білоцерків. держ. аграр. ун-ту: зб. наук. праць. – Біла Церква, 2007. – Вип. 49. – С. 44–47.
10. Білик О.В. Критерії оцінки конкурентоспроможності експорту продукції підприємств вітчизняного агропродовольчого комплексу / О. В. Білик // Культура народів Причорномор'я. Проблемы материальной культуры (экономические науки). – 2008. – № 149. – С. 7–10.
11. Білик О.В. Сучасний стан зовнішньоекономічної діяльності та оцінка конкурентних переваг продукції підприємств регіонального АПК на світових

ринках / О. В. Білик // Економічний простір: зб. наук. праць. – Дніпропетровськ, 2008. – № 20/1. – С. 35–42.

12. Білик О.В. Удосконалення конкурентного середовища в зовнішньоекономічній діяльності підприємств АПК / О. В. Білик // Економічний простір: зб. наук. праць. – Дніпропетровськ, 2009. – № 27. – С. 153-161.

Матеріали наукових конференцій:

13. Білик О.В. Методика розрахунку конкурентоспроможності продукції АПК України / О. В. Білик // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. [“Аграрний форум – 2006”], (Суми, 25–29 вересн. 2006 р.). – Суми: СНАУ, 2006. – С. 162–163.

14. Білик О.В. Теоретико-методичні аспекти підвищення конкурентоспроможності товарів АПК України / О. В. Білик // Матеріали VI Держ. наук.-практ. конф. [“Наукові пошуки молоді у третьому тисячолітті”], (Біла Церква, 16–17 травн. 2007 р.). – Біла Церква, 2007. – С. 35–36.

15. Білик О.В. Сучасний стан та перспективи зовнішньоекономічної діяльності АПК України / О. В. Білик // Матеріали VI Держ. наук.-практ. конф. [“Аграрна наука – виробництву: проблеми економічного розвитку АПК”], (Біла Церква, 14–15 листоп. 2007 р.), – Біла Церква, 2007. – С. 48.

16. Білик О.В. Основні вектори інтеграції аграрного сектору України у світову економіку / О. В. Білик // Матеріали П'ятої міжнар. наук.-практ. конф. [“Ринкова трансформація економіки АПК”], (Харків, 27–28 листоп. 2007 р.), – Харків: ХНТУСГ, 2007. – С. 253–254.

17. Білик О.В. Сучасний стан зовнішньоекономічної діяльності підприємств Київської області / О. В. Білик // Матеріали VII Держ. наук.-практ. конф. [“Аграрна наука – виробництву: проблеми економічного розвитку АПК”], (12–13 листопада 2008 р.), – Біла Церква, 2008. – С. 131–132.

18. Білик О.В. Критерії оцінки конкурентоспроможності експорту продукції підприємств вітчизняного агропродовольчого комплексу / О. В. Білик // Материалы четвертой научн.-практ. конф. [“Украина и мировое сообщество: теория и практика хозяйствования”], (Симферополь, 31 окт.–1 ноябр. 2008 р.). – Симферополь, 2008. – С. 151–153.

АНОТАЦІЯ

Білик О. В. Забезпечення конкурентоспроможності продукції АПК України на зовнішніх ринках. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Вінницький національний аграрний університет, Вінниця, 2010 р.

У дисертації поглиблено висвітлені теоретичні аспекти формування чинників конкурентного середовища та його прояву в зовнішньоторговельній діяльності. Систематизовано методичні підходи до оцінки

конкурентоспроможності галузі та ідентифіковано фактори, що впливають на рівень конкурентоспроможності АПК у сфері зовнішньої торгівлі.

Досліджено сучасний стан та тенденції розвитку експортно-імпортних операцій із агропродовольчою продукцією в Україні. Доповнено методичні підходи до оцінки потенційної конкурентоспроможності експорту основних товарних груп АПК на основі рейтингової оцінки ключових показників зовнішньоторговельної діяльності, що дозволяє обґрунтувати їх конкурентні позиції при виході на зовнішній ринок.

Проаналізовано розвиток зовнішньої торгівлі продукцією регіонального АПК та виявлено резерви підвищення її зовнішньоекономічної конкурентоспроможності в Київському регіоні. Систематизовано фактори і визначено ступінь їх впливу на конкурентне середовище у сфері зовнішньої торгівлі продукцією АПК та окреслено ймовірні загрози для вітчизняних виробників і споживачів. Запропоновано підхід до оптимізації товарно-географічної структури

зовнішньоторговельних поставок продукції АПК регіону з урахуванням конкурентних переваг на окремих зарубіжних ринках, що сприятиме раціональному використанню експортного потенціалу та зниженню і нейтралізації диверсифікаційних ризиків.

Розроблено рекомендації щодо удосконалення інфраструктурного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності АПК.

Ключові слова: конкурентне середовище, конкурентоспроможність, експортно-імпортна діяльність АПК, зовнішній ринок, експортний потенціал, оптимізація товарно-географічної структури зовнішньоторговельних поставок.

АННОТАЦИЯ

Билык О. В. Обеспечение конкурентоспособности продукции АПК Украины на внешних рынках. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Винницкий национальный аграрный университет. – Винница, 2010.

Диссертация посвящена исследованию теоретико-методологических и научно-прикладных проблем обеспечения конкурентоспособности продукции отечественного АПК во внешней торговле и разработке предложений для усиления позиций аграрного сектора экономики Украины на зарубежных рынках. Освещены теоретические аспекты формирования факторов конкурентной среды, а также их проявления во внешнеэкономической деятельности. Систематизированы методические подходы к оценке конкурентоспособности продукции отрасли, идентифицированы показатели, влияющие на уровень конкурентоспособности АПК во внешнеторговой сфере.

Установлено, что агропромышленное производство является важной отраслью международной специализации Украины, однако текущую структуру экспортно-импортных операций нельзя назвать оптимальной. Крайне высокая

доля в экспорте продукции нескольких товарных групп ставит Украину в зависимость от развития конъюнктуры на внешних рынках указанной продукции, а нестабильность ее отечественного производства делает проблематичным сохранение завоеванной доли мирового рынка. Поэтому доказана необходимость наращивания экспорта отдельных видов агропродовольственной продукции в соответствии с уровнем ее конкурентоспособности. В связи с этим дополнены методические подходы к оценке потенциальной конкурентоспособности экспорта основных товарных групп АПК на основе рейтинговой оценки таких ключевых показателей внешней торговли, как объем экспорта, экспортная специализация, внешнеторговое сальдо, экспортно-импортные цены, условия торговли, индекс сравнительного преимущества, что дает возможность определить конкурентные позиции продукции АПК Украины при выходе на зарубежные рынки. При разработке основных направлений в экспортном векторе отечественного агропромышленного комплекса следует учитывать показатели рейтинга потенциальной конкурентоспособности экспорта производимой продукции во внешней конкурентной среде. Вместе с тем доказано, что потенциальные конкурентные преимущества аграрного сектора Украины не являются гарантией ее международной конкурентоспособности. Поэтому в работе проанализирована и международная конкурентоспособность отдельных видов отечественной продукции АПК на международном рынке и разработано приоритетные пути повышения ее сравнительных преимуществ.

Анализ внешнеэкономической деятельности в агропромышленном комплексе Киевского региона показывает, что баланс внешней торговли области традиционно негативный. С учетом сложившейся тенденции прогнозируется дальнейшее увеличение агропродовольственного экспорта в 1,4 раза, импорта – в 1,8 раза соответственно и сохранение негативного сальдо. Выявлено, что на интенсивность конкурентной среды во внешней торговле наиболее сильно влияют политическая ситуация в стране, товарное предложение, и характеристики экспортеров.

Установлено, что резервы внешнеэкономической конкурентоспособности агропродовольственной продукции сконцентрированы как в производственной сфере, так и во внешней торговле отдельных регионов.

Для оптимизации товарно-географической структуры внешнеторговых поставок продукции регионального АПК следует учитывать ее конкурентные преимущества на отдельных зарубежных рынках, рациональное использование экспортного потенциала и диверсификационные риски. Стратегическим приоритетом Киевского региона остается дальнейшее развитие внешнеторговых отношений как со странами СНГ, так и с ЕС. Также необходимо осваивать новые и перспективные рынки стран Ближнего Востока, Азии и Африки. Основными критериями развития деятельности на зарубежных рынках должны стать показатели экономической необходимости экспорта с учетом допустимого риска экспортно-импортных операций.

Повышение эффективности экспортной деятельности АПК возможно на основе усовершенствования отдельных элементов внешнеторговой инфраструктуры. Основные приоритеты усовершенствования внешнеторговой инфраструктуры АПК связаны с информационным, консультационным и методическим обеспечением деятельности производителей сельхозпродукции, а также развитием сельскохозяйственных сбытовых кооперативов.

В диссертации на основе изучения зарубежного опыта выделены преимущества и недостатки в моделях организации консультационных служб, на основании которых предложена приоритетная модель информационно-консультационной службы для отечественных условий хозяйствования в сфере внешнеторговой деятельности АПК. Установлено, что необходимым условием развития внешнеторговой инфраструктуры АПК является формирование на региональном уровне ассоциаций агропроизводителей, а на обласном – отраслевых союзов.

Обеспечение дальнейшего развития внешней торговли продукцией АПК возможно при условии государственной поддержки производства агропродовольственной продукции и стимулирования экспорта.

Ключевые слова: конкурентная среда, конкурентоспособность, экспортно-импортная деятельность АПК, внешний рынок, экспортный потенциал, оптимизация товарно-географической структуры внешнеторговых поставок.

SUMMARY

Olga Bilyk. Providing AIC products competitiveness in foreign commerce. – Manuscript. Thesis for a degree of candidate of Economics on specialty 08.00.03. – Economics and National Economy Management. – Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsia, 2010.

The dissertation is devoted to extending the basis of forming factors of competitive environment and its manifestation in foreign commerce. Methodical approaches to estimating competitiveness of the branch are systematized and the factors influencing the level of AIC competitiveness in foreign commerce are identified.

We have investigated the modern stage and tendencies of development of export-import operations with agroindustrial products in Ukraine. We have extended methodical approaches to estimating potential competitiveness of the main goods export of the national AIC on the basis of rating estimation of foreign commerce basic indexes which allows to ground their positions in entering the world market.

We have analyzed the development of foreign commerce in regional AIC products and found out the reserves for increasing their foreign commerce competitiveness.

We have suggested an approach to optimization of goods and geographical structure of foreign supply of AIC products of the region considering the competition advantages in some foreign markets which would provide rational applying export potential and decrease in neutralization of diversity risks. We have developed recommendations on improving infrastructure providing AIC foreign activity.

Key words: competitive environment, competitiveness, export-import activity of AIC, external market, export capacity, optimization of goods and geographical structure of foreign supply.

Підписано до друку 15.12.10. Формат 60x84¹/₁₆.Папір офсетн.
Друк ризографом. Ум. друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.
СПД Стряхилєв В.В. м. Біла Церква, вул. Г.Ковбасюка,15.
Тел. 34-23-66.